

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת וארא תשע"ט לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ע"ה

הדור ההוא, ומי יאמר שהדור האחרון לא יהיו ראויין לגאולה.

וכעין זה מצינו גם בחורבן בית שני, שאמרו (יומא ט:)
מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות ובגמילות
חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם ע"כ. וגם
על זה תקשה בשביל ביטול מצות עשה שאין בה מלקות
יחרב הבית. ועיין בתוספות (ב"מ ל:) שאמרו שם לא חרבה
ירושלים אלא בשביל שהעמידו דיניהם על דין תורה. ואם
תאמר דביומא אמר מפני שנאת חנם. ויש לומר דהא והא
גרמא ע"כ. וצריך ביאור.

*

ונראה דהנה מצינו בחנה שהיתה עקרה ועלתה להתפלל
בבית ה', ואמר הכתוב (שמואל א א-יב) והיה כי
הרבתה להתפלל לפני ה' ועלי שומר את פיה, וחנה היא
מדברת על לבה, רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, ויחשבה
עלי לשכרה. ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין הסירי את
יינך מעליך. ותען חנה ותאמר לא אדוני, אשה קשת רוח
אנכי, ויין ושכר לא שתיתי, ואשפוך את נפשי לפני ה'. ויען
עלי ויאמר, לכי לשלום ואלקי ישראל יתן את שלתך אשר
שאלת מעמו ע"כ. וברש"י את שלתך, חסר א', לדרוש בו
לשון בנים, בשרה שנתקבלה תפלתה ע"כ. ולכאורה יש
להבין שבתחלה חשבה לשכורה, ותיכף חזר ואמר
שנתקבלה תפלתה.

פרשה הקודמת מסיימת, וישב משה אל ה' ויאמר אדני,
למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתי (ה-כב).
ברש"י ואם תאמר מה איכפת לך, קובל אני על ששלחתי
(שמו"ר ה-כב) ע"כ. ויש להבין קשר הדברים, מהו הטענה של
מה איכפת לך, והתשובה עליו למה זה שלחתי. ואמר ה'
למשה, עתה תראה אשר אעשה לפרעה וגו' (ו-א). ברש"י
העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות
כשאביאם בארץ (עיין סנהדרין קיא.) ע"כ. והקשו המפרשים
דהא גזירה זו נגזרה רק בחטא מי מריבה, יען לא האמנתם
בי להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תביאו את הקהל
הזה אל הארץ (במדבר כ-ב). ומשמע דקודם חטא זו היה
מכניס אותם משה. ושוב אמר לו ה', וגם אני שמעתי את
נאקת בני ישראל 'אשר מצרים מעבידים אותם' (ו-ה).
ולכאורה סיום הדברים נראים כמיותר, דהלא בגלות
מצרים משתעי קרא.

ונקדים עוד מה שמצינו במשה בהיותו במצרים כאשר
הרג את המצרי, וירא משה ויאמר אכן נודע
הדבר (ב-ד). וברש"י כאב לו על שראה בישראל רשעים
דלטורין, אמר מעתה שמא אינם ראויים להגאל (שמו"ר א-לו)
ע"כ. ולכאורה הרי עבירות חמורות יותר היה בידם, שעבדו
עבודה זרה, ולמה דאג רק בשביל שראה בהם דלטורין.
ועוד יותר תקשה, דהא זמן הגאולה נקבע מאת ה' רק אחר
ארבע מאות שנה. ואז בימי משה היה רק כמאה ושלושים
שנה, ויש עוד רבות שנים עד זמן הגאולה, וכבר ימותו כל

וביאר הגה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל, כי צדיק אמת מרגיש בצערותן של ישראל, כי הלב מרגיש צער אחד מהאברים, והצדיק הוא לבן של ישראל, וכמאמרם (ברכות כח). אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים וכו' ע"ש. וכיון שעלי לא הרגיש בצערה כלל, היה דן מזה כי היא רק שכורה. אבל כשאמרה לו אשה קשת רוח אנכי, ואם כן איך אין הוא מרגיש בצערה, ועל כרחך כבר נושעה, זי איז שוין געהאלפן געווארן, ולכך אינו מרגיש בצערה, ולכן אמר לה ואלקי ישראל יתן את שלתך, שכבר נתקבלה תפלתה ודפח"ח.

ומעתה משה רבינו שנתמנה מלמעלה להיות גואלן של ישראל ומנהיגן, ונתהוה אז להיות לבן של ישראל, הרגיש מאז ביתר שאת צרתן של ישראל, עד שלא היה יכול להתאפק מלשאול למה הרעותה לעם הזה. ואם תאמר מה איכפת לך צער אחרים, קובל אני על ששלחתני, וכיון שנעשיתי פרנס להדור הרי על כרחך זה כואב לי עד דכדוכה של נפש, ולא יתכן להיות פרנס על הציבור, ולטעון עליו מה איכפת לך.

*

ויש לומר עוד, ובהקדם לבאר מה דאיתא בכתבי האר"י ז"ל (בשער הכוונות), שיש לקבל על עצמו קודם התפלה, המצוה של ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט-יח). ויש להבין הענין בזה, הלא זהו מצות עשה תמידית, ומהו ענינו לקבל על עצמו זאת קודם התפלה דייקא. ונראה דאיתא בגמרא (ראש השנה טז:) דצעקה מקרע גזר דינו של אדם. ומחלקינן (שם יז:) דצעקת יחיד מועילה רק קודם גזר דין, ותפלת רבים מועילה לקרוע גם גזר דין אחר שנגזר. ופריך התם, תא שמע (תהלים קז-כג) יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' וגו', ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו יחוגו וינועו כשכור וגו', ויצעקו אל ה' בצר להם וגו', יודו לה' חסדו וגו', עשה להן סימניות כאכין ורקין שבתורה, לומר לך צעקו קודם גזר דין נענין, צעקו לאחר גזר דין אינן נענין. ומשני הני נמי כיחידין דמי ע"כ. ויש להבין למה כאשר יש ציבור בהספינה הם נחשבים כיחידים.

ובפרשת דרכים (דרוש יג) ביאר, דרך אם מתפללים על כל יורדי הים יחד חשיבי כציבור, אבל יורדי הים שכל אחד מתפלל על עצמו כיחידים דמי ע"כ. ובשם משמואל (במדבר שנת תרעו) כתב בשם אביו הגה"ק בעל אבני נזר זצ"ל, שציבור נקרא בזמן שכל אחד מיצר בצער הכלל כולו ולא מפני צערו לבד, אבל יורדי הים שמתקבצין אנשים שונים שאין מכירין זה את זה, וכל אחד מיצר בצרתו הפרטית ולא איכפת ליה בזולתו, על כן כיחידים דמי ע"כ.

והיוצא לנו מזה, כי אחר גמר דין שאי אפשר לקורעו רק בציבור, זהו רק כשמיצר הציבור כל אחד בצרתו של חבירו, וכאשר מתפלל הוא כולל בתפלתו צרת כל הציבור, אבל אם כל אחד צועק רק על צרתו לבד, גם כאשר הוא מתפלל עם ציבור יחד, הרי כל תפלה היא תפלת יחיד, שמתפלל כל אחד על צרתו. ומעתה שפיר מובן הענין שיש לקבל על עצמו קודם התפלה מצות אהבת ישראל, לאהוב חבירו כמותו ממש, אשר אז התפלה נעשה תפלת ציבור, שכולל בתפלתו גם צרת חבירו.

וזהו מוסר השכל, שכאשר נכנס בבית המדרש ואומר תהלים, וכל אחד שופך שיח על חטאיו הפרטיים, גם כאשר יש ציבור שמתפללים עמו יחד, הוי כל תפלה רק תפלת יחיד. או כאשר מתפלל על חולה שיש בביתו, וחבירו מתפלל על חולה אחר שיש בביתו, אין זה תפלת ציבור. רק כאשר הוא כולל בתפלתו כל הציבור יחד, שיקבל ה' תשובתו בתוך תפלות שאר פושעי ישראל, שימחול ה' פשעי כל הקהל יחד, ועל דרך זה גם במתפלל על בריאות או פרנסה וכו', ואז יחשב התפלה תפלת ציבור שכוחו לבטל גם גזר דין אחר שנגזר.

והנה בני ישראל במצרים, הרי היו אז אחר גזר דין, שנגזר לאברהם בברית בין הבתרים, כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו-יג), והרי תפלת יחיד לא יוכל לקרוע גזר דין. וכמו כן אפילו תפלת ציבור כאשר כל אחד מתפלל רק על צרתו הפרטית. אמנם כל אחד מישראל התפלל אז לא רק על צרתו לבד, אלא הצטער גם על צרת חבירו, ועל צרת כלל

ובזה נראה לפרש הכתוב (תהלים סה-ג) שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו. ובווהר הק' (ח"ג מט:) דקדק דהוי ליה למימר שומע 'תפלות' דהא על רבים קאי, כדמסיים עדיך כל בשר יבואו. אך לפי מה שנתבאר הכוונה היא, דחשיבות תפלה בציבור הוא רק כאשר כולם מתפללים על קוטב אחד, שאז מתאחד יחד כל התפלות, והן א-ל-ל כביר לא ימאס, דאם לא כן כיחידים דמו, ולא מהני הצעקה אחר הגזר דין. וזהו שאמר שומע 'תפלה', הקב"ה שומע התפלות כאשר כל בשר יבואו, רק אם הם מתאחדים יחד לתפלה יחידית, שכולם מבקשים על אותו דבר.

*

והנה בטורי אבן (שם) הקשה על הא דאמר דאחר גזר דין לא מהני תפלת יחיד, הא מצינו גבי חזקיה מלך יהודה, שאמר לו הנביא כי מת אתה ולא תחיה (ישעיה לח-א), ואמרינן (ברכות י.) שאמר לו כבר נגזר עליך גזירה, ואמר לו בן אמוץ כלה נבואתך וצא, כך מקובלני אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. ומבואר שם שבאמת נקרע גזר דינו והוסיפו על חייו ט"ו שנה ע"ש. והרי חזקיה יחיד הוא, ואיך נקרע גזר דינו. ותירץ דמלך שאני, שדומה ושקול כציבור ע"ש. וכן מבואר בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קמח), ובמגן אברהם (סימן קי"ט סק"ד).

ונראה דזהו שאמרו (בבא בתרא קטז.) כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים ע"ש. כי באמת אין כח ליחיד לקרוע גזר דין, אמנם הרי אמרו (גיטין סב.) דרבנן איקרי מלכי דכתיב (משלי ח-טו) בי מלכים ימלוכו וגו' ע"ש ומלך דינו כציבור, ושפיר מועיל תפלתו להעביר את הגזירה גם אחר גזר דין.

ולכן משה רבינו שנתמנה אז להיות מנהיגן של ישראל, ונאמר עליו (דברים לג-ה) ויהי בישורון מלך (רש"י במדבר יב.). על כן הרבה משה להתפלל על הכלל ישראל, וצעק למה הרעותה לעם הזה. ואם תאמר מה איכפת לך יותר מאחרים לצעוק אלי. על זה השיב שהסיבה שאני קובל

ישראל, ולכן נשמע תפלתם גם אחר הגזר דין. וזהו שאמר וגם אני שמעתי את צעקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים 'אותם', שלא התפלל כל אחד על צרתו הפרטית, אלא על הכלל כולו, ולכן שמעתי צעקתם.

ומעתה שפיר מובן מה שאמר משה לה', למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתי. ואם תאמר מה איכפת לך, קובל אני על ששלחתי. והיינו כי משה אהב ישראל הצטער בצרתן של ישראל כמו צרת עצמו, אם כי הוא עצמו לא היה בשיעבוד במצרים. מכל מקום צרת אחרים היה נוגע לו בנפשו. והרי מטעם זה קיבל ה' נאקת בני ישראל במצרים אחר הגזר דין, בשביל שהכלל ישראל כולם הצטערו בצרת חבריהם, והתפללו יחד על צרות הציבור. ולכן אמר משה לה', אם תאמר מה איכפת לך, ואין להצטער בצרת אחרים, אם כן למה קבלת נאקת בני ישראל ושלחת אותי לגאלם, הרי כל אחד כואב רק צרת עצמו, ואין כאן אלא תפלות יחידים, דלא מהני אחר הגזר דין.

ולכן כאשר ראה משה בראשית שנותיו במצרים שיש בהם דלטורין, ולא איכפת להו צרות חבריהם, ויירא משה, כי הן אמת שיש גזירת השיעבוד, אבל תפלת ציבור הלא יכולה לקרוע הגזר דין, ויהיו ראויים לגאולה גם קודם הזמן. אבל אם חסר אהבת ישראל ביניהם, ויש בהם דלטורין, ולא כואב לכל אחד רק צרתו ולא צרות חבריהם, אם כן הוי תפלת כלל ישראל רק כתפלת יחידים, ואינם ראויים להגאל.

ועל דרך זה היה בחורבן בית מקדשנו, שאמרו חז"ל שהיה ביניהם חטאות שונות שגרמה גזר הדין על חורבן הבית. אבל בודאי שבני ישראל בצרתם הרבו להתפלל, ולמה לא עלתה שועתם שתתבטל הגזירה. אך בהיות שהיה כבר אחר הגזר דין, ואז לא מועלת צעקה רק בתפלת ציבור, וזהו רק כאשר כואב לכל אחד צרות הכלל כולו, וכיון שהיה ביניהם שנאת חנם, הרי לא איכפת להו צרת חבריהם, וכל אחד היה מיצר רק בצרתו הפרטית ולא איכפת ליה בזולתו, על כן כיחידים דמו, ולא הועיל להעביר הגזר דין שנגזר כבר. ושפיר אמרו דהא והא גרמא.

נאקתם גם אחר שנגזר כבר הגזר דין. וזהו שאמר ה' למשה 'כי ידעתי את מכאוביו, אני יודע מה כואב להם בלבבם, שאין זה מצד יראת העונש, אלא מתוך אהבתם לה', איך יחטאו בנים לאביהם שבשמים.

*

ובזה נבוא להמכוון, שאמר ה' למשה עתה תראה את אשר אעשה לפרעה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם בארץ. ונראה דאין זה בתורת עונש על מה שאמר למה הרעותה, אלא לנייח נפשיה, והוא דאיתא במדרש (במדב"ר יט-ג) אמר לו הקב"ה למשה, באיזה פנים אתה מבקש ליכנס לארץ. משל לרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשבית הצאן, ביקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך, אמר לו המלך אם את נכנס עכשיו, מה יאמרו הבריות שאתה השבית הצאן. אף כאן אמר לו הקב"ה למשה, שבחך הוא שהוצאת ששים רבוא וקברתם במדבר ואת מכניס דור אחר, עכשיו יאמרו אין לדור המדבר חלק לעולם הבא, אלא תהא בצדן ותבא עמהן שנאמר (דברים לג-כא) ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה, לכך כתיב (במדבר כ"ב) לא תביאו את הקהל הזה, אלא שיצא עמך ע"כ.

והיינו כי משה רבינו אוהבן של ישראל, כאשר יקים בתחיית המתים, ויראה כי אין מתי מדבר עולים עמו, לא ישקוט ולא ינוח עד אשר יבואו עמהן, ולא יסתפק במה שהוא לבדו יקום. וזהו שאמר ה' למשה, אחר שראה איך מוסר נפשו לטובתן של ישראל, עד שהטיח דברים כלפי מעלה לומר למה הרעותה, על כן בדין הוא שרק עתה תראה העשוי לפרעה ולא למלכי שבעה אומות, שתהא בצדן של מתי במדבר שהוצאת ממצרים, ובגודל אהבתך עליהן תביא אותם עמך לעתיד לבוא.

עליך הוא משום שאתה שלחנתי, ולכן כחי עצום יותר מאחרים, כי מלך כחו כציבור לקרוע גזר דין.

*

ואמר הכתוב, וישמע אלקים את נאקתם וגו', וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים (ב-כד). ובתרגום יונתן וגלי קדמוי ית תיובתא דעבדו בטומרא דלא ידעו אינש בחבריה ע"כ. ויש להבין הלא תשובה היא מילתא דגלווי, שאינו עושה עוד מעשה רשע, ומתנהג מעתה כראוי, ומהו התשובה שעשו בהסתר, דלא ידע אינש בחבריה. – ולהלן אמר הכתוב, ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים, ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו 'כי ידעתי את מכאוביו' (ג-ו). ויש להבין כוונת סיום הכתוב.

ונראה דהנה בבינה לעתים (דרוש ג) העלה, דהא דיחיד אינו מועיל לבטל גזר דין, היינו רק בעשה תשובה מיראה, דודונות נעשו כשגגות (וימא פו.), ולא נמחק החטא לגמרי, לכן אינו יכול לקרוע הגזר דין. אבל בתשובה מאהבה שזדונות נעשו כזכיות, ונמחק החטא לגמרי, ולא נשאר כתם עון כלל, ואדרבה נתהפכו לזכיות, אז גם תשובת יחיד קורע הגזר דין ע"כ.

והנה בודאי שכאשר החוטא עושה תשובה, ניכר זאת לכל בשינוי מעשיו לטובה, אבל להשיג אי פנימיות התשובה באה מצד היראה או מצד האהבה, דבר זה לא נגלה אלא להקב"ה שהוא בוחן כליות ולב. ועל זה אמרו, כי תשובתם של ישראל במצרים לא היה מצד יראת העונש של העיניו במצרים, אלא מתוך אהבתם לאביהם שבשמים, אשר דבר זה היא בסתרי הלב, דלא ידע אינש בחבריה. וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים, רק ה' לבדו ידע תוכן התשובה שהיא מאהבה, ולכן וישמע אלקים את

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' דוב קליין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יעקב רובין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יושע חיים גאלדברגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בתו למול טוב	מוה"ר ר' אברהם יעקב פריינד הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב
מוה"ר ר' משה יוסף הלוי האפפמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למול טוב	מוה"ר ר' שמואל בנימין פאללאק הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' ישעי פריעדמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' יוסף הערמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות